Rostocker Dokumentenserver
Dieses Werk wurde Ihnen durch die Universitätsbibliothek Rostock zum Download bereitgestellt.
Für Fragen und Hinweise wenden Sie sich bitte an: digibib.ub@uni-rostock.de

Handexemplar: Abbreviatvrarvm Hebraicarvm svpplementvm primvm : In Alma Fridericiana Bvetzoviensi Ad Diem [ ] Febrvar. 1768 ...$dMss. orient. 245(2)

[Nachlassmaterialien], Rostochii: Litteris Adlerianis, 1768

http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn870486977

Nachlassmaterial Freier Zugang PUBLIC DOMAIN

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn870486977/phys_0001
DFG

Mss. orient. 245 (2)

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn870486977/phys_0002
DFG

ABBREVIATVRARVM HEBRAICARVM SVPPLEMENTVM PRIMVM

IN

ALMA FRIDERICIANA BVETZOVIENSI
AD DIEM III. FEBRVAR. 1768
H. L. Q. C.

PVBLICO ERVDITORVM EXAMINI
SVBIICIT

OLAVS GERHARDVS TYCHSEN

PHIL. D. ET LL. OO. PROF. PVBL. ORD.

RESPONDENTE

ERNESTO WILH. SAM. ASMIS

WESENBERGA-STRELITZENSI
THEOL. CAND.

Opponentes fuerunt
Fr. Jo. Christ. Drechsler Sverinens. Theol. Cult.
Frid. Christ. Holst Lichtenhagen-Megapol. Theol. Stud.
— Walter Phil. Doct. — —

ROSTOCHII,
LITTERIS ADLERIANIS.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn870486977/phys_0003
DFG

Altonaischer gelehrter Mercurius 14 Stück d. 7 Apr. 1768.

Butzow. Man hat schon lange die Notwendigkeit eingesehen, die abgekürzte Schreibart der unter uns wohnenden Juden zu erforschen, und bekant zu machen. Der gelehrte Herr Professor Tychsen welcher eine seltene Kentniß des heutigen Judentums besitzet, hat eine Nachlese von mehr als 200 Abbreviaturen, welche bisher in den Schriften noch nicht sind angefüret und erkläret worden, in Alphabetischer Ordnung drucken lassen, und denenselben einige gelehrte Anmerkungen, die wir zum Theil im Anfang dieses Blatts wiederholet haben, vorgesetzet. Je nötiger die Erkentniß der jüdischen Schreibart besonders an solchen Oertern, wo sich zalreiche Judengemeinen befinden, ist, desto grösser ist das Verdienst, welches sich der H. Professor durch seinen hierüber erteilten Unterricht erwirbet, und von wem könten wir eine ausfürliche und gemeinnützige Anweisung in diesem Stück mit mehrerem Recht wünschen und hoffen, als von diesem unserm ehemaligen gelehrten Mitbürger dem verdienten H. Prof. Tychsen. Abbreviaturam ebr. etc.

Ex Bibliotheca Academiae Rostochiensis

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK ROSTOCK

COROLLARIA RESPONDENTIS.

1) Qui cum cel. Kennicoto Diſſ. 2. p. 222 — 250. e praefatione Bibliorum a R. Jacob b. Chaiim adornatorum demonſtrari poſſe contendunt, hunc Rabbinum in edendis Bibliis vſum fuiſſe manuſcriptis peſſimae notae et aetatis recentiſſimae; nae illi egregie falluntur, et vel hanc praefationem nondum attente in fonte legiſſe, vel legere non potuiſſe aperte produnt.

2) Dictionem עזאזל Leuit. XVI. 7. Aben Eſra in ſuo ad h. l. commentario recte interpretatus eſt כהיותך שלשים שלוש תרענו h. e. ſi fueris triginta tres, cognitam habebis. Nodum ſoluet cap. XVII. 7.

3) Pronuntiatio ebraica, qua Judaei Germaniae atque Poloniae vtuntur, cum Syriaca ex aſſe concordat, ideoque eiusdem cum Syriaca originis et aetatis merito cenſenda eſt. Jdem fere valet de illorum litteris tenuioribus, vulgo Current-Schrift dictis.

4) Germani nomen deſcendere videtur a Rabbinico גרמני (Germani) quod candidum ſ. album facie denotat, reſpectu

כוש aethiops a nigro colore; Tatari a flauo colore. Eaque nobis potior cae-
teris omnibus videtur sententia, qua stamus, donec meliora edoceamur.

Graeci deducunt a Javan Japheti filio. Vide hebraeicum
ionim: quod ἀπὸ τοῦ ἑλληνίζειν ronant.
et apud Homerum Iones scribuntur
Ioves, et Alexander M. Graeciae rex Dan. 8, 21. Rex Javan vocatur. Sed haec notiora sunt, quam vt ijs
immorenur. Horat. artes

spectu reliquorum orientis populorum, quorum color
maximam partem flauus et niger est.

Graiis ingenium, Graiis dedit ore rotundo
Musa loqui — formae

5) Dialectus heneta matrem veneratur linguam graecam.
rum colonarum abductis e.c. Borum et Jonum in Asiam; Aeolum in insulam Lesbum
parlend; Graecae magnae nomen inde adeptam.

Lingua graeca a
progenitrice ma
gnis fuit plurimis
gentibus Italiae

Bovs, bos, vitta. Κεφαλος
Κεφαλὴ theca. Κεφαλὴ effecta
κεφαλὴ, creatura

6) *Lübeck*, nomen habet a *Luitbeke*, fluuio paruo s. angu-

Roos fluuio
aquarum
Rossa retia

M. Herm. Sieth. Krohn J.V.L.
Scriptor. Lubec. in schedio de
rebus Swartouianis: p. 355.
Slauorum natione ad occasum
fluuius Schwentina, qui in
hodie die Schwartow vocant,
residebant

sto, quam deriuationem inaffectatam, et vrbis situs, et
duo pisciculos in conclia
figillum vetus, et diploma in Jll. Dreyeri Samlung
vermischter Abhandlungen erstem Theil. Rostock. 1754.
8. p. 121. 122. conspicuum, ratam omnino habent.

Habent grauis quadra-
placentarum, quo
cephales dicunt, quo quilibet
Judaeus Sabbatho vesci solet
Sibalis autem Lupum quoque in L. Polonica denotat.

7) Judaei Lupum die Sabbathi, furore incensi religioso cor-
uitant, modo eo potiri possint.
2. Scriptura tam est aequiuoca, vt varias admittat
explicationes et lectorem dubium relinquat
qualem arripiat; illa non potest perspicua dici

8) Vox IVD non semper, (quod Deus auertat!) vt Judaei
stolide gloriantur verpum denotat.

Apostolus Paulus ad Titum 1, 12.
κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται
κακὰ θηρία, γαστέρες
ἀργαὶ, Cretenses semper mendaces
malae bestiae, ventres pigri.

9) Judaei Rützowienses in rixis, calliditate et ratione haud
plane perdita, omnibus Megapoleos Judaeis longe ex-
cellunt.

1. Lingua in ore hominum vere sa-
cra est, illa recte dicitur mortua.
Sc. lingua Theotisca aute 1000
annos considera, hen quam dissi-
milima est a moderna nostra,
quam tamen nihilo secius viuentem
dicetis. Lingua viuens est, quae in ore hominum versatur, et a puerilibus ora labia matris haurit.
Distinguimus in linguam hebr. veterem et nouam, quae dialectus dicitur rabbinica.

10) Lingua ebraea, falso dicitur mortua. Nam in terra
Canaan, teste experientia, aeque adhuc est sermo na-
tiuus, ac dialectus Syriaca.

Com-

Temporis successu noua subinde orta sunt vocabula vel ob climatis, aeris victusque
mutationem, diuersas rerum ideas, nouitatis studium, commixtionem cum gentibus
bella, commercia. Sed omnia haec linguam non mutant sed tantum modo augent,
modo eandem grammaticam obscurat.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn870486977/phys_0006
DFG

Compendia scribendi, quae Hebraei in sinu atque deliciis supra quam cuiquam credibile est, habent, multorum quidem eorumque in litteratura ebraea exercitatissimorum, acuerunt industriam, quorum catalogum sat amplum B. Jo. Christoph. Wolfius in Bibliotheca Hebr. Tom. II. pag. 574. 575. IV. p. 250. 251. suppeditauit; tantum vero abest, vt omnia exhauserint, vt potius spicilegium locuples legentibus reliquerint. Nam hi viri docti, quorum famae nihil detractum volo, si vnum alterumque exceperis, perpaucas admodum in catalogos suos retulerunt abbreuiaturas, decurrentis aeui Judaeis vsitatissimas, quo fit, vt ad scripta Judaeorum, hisce notis in totum pertexta sine hallucinatione legenda omnibus earum cognitione destitutis interclusus sit aditus, nec contingat hanc adire Corinthum. Operae itaque pretium me facturum spero, si huic defectui medelam pro virili parare, et quae ipse ex quotidiana Rabbinorum lectione, conuersa-

uersatione litteralique cum eis commercio collegi, publicae exponere luci haud defugiam, vt aliquando omnibus numeris absolutum Abbreuiaturarum ebraearum opus, hucusque a rei peritis maxime exoptatum effici possit. Ita tamen praesenti hac exercitatione agam, vt abbreuiaturas ab infra laudatis scriptoribus iam recensitas, omnes silentio transeam, ne crambe bis cocta mensam exstruere, aut fontibus aliorum hortulos meos irrigare videar. Particulae vero secundae huius opusculi, Nominum propriorum, librorum titulorum etc. detruncationes, quas coniectura assequi vel Oedipo interdum opus est, curate concredam, quarum cognitio dici non potest quantum afferat praesidii ad legendos Rabbinorum libros, praesertim iuridicos.

Quaenam sint, et quomodo diuidantur abbreuiaturae ebraicae pluribus persecuti sunt Sebast. Münster. in opere grammatico Basil. 1549 et 1563. 8. p. 297. sq. Io. Mercerus in Tabulis in Grammaticen Chald. Paris. 1560. 4. p. 107. sq. Gilbertus Genebrardus in Jsagoge rabbin. Lutet. 1587. 8. pag. 76. sq. Ioh. Quinquarboreus de Notis Paris. 1549. 4. Georg. Weiganmeierus in Jndice abbreuiaturarum Tubingae 1604. 8. qui quoque Schindleri Lexico pentaglotto subiunctus est, Ludouicus Franciscanus in Globo canonum et Arcanorum l. sanctae Romae 1586. 4. pag. 597. sq. Jo. Buxtorfius in praefatione abbreuiaturarum ebraearum, vt itaque ablegando lectores ad modo dictos scriptores, leuatus hac disquisitione esse queam. Non tamen me continere possum, quin quaedam huc facientia a supra laudatis intacta relicta breuiter ad sua capita collecta proferam, ne quod ad rem pertinet, praetermittere videar.

I.) Tem-

I.) Tempus, quo haec consuetudo notis scribendi apud Ebraeos inualuit, certo definiri nequit. Sommerus quidem in specimine theologiae Soharicae pag. 43. sq. antiquissimam pronunciat; contra vero Fullerus miscellan. lib. 2. cap. 13. hoc scribendi artificium. quo scribitur vna littera, vt sit integrae alicuius dictionis signum, ad Maccabaeorum tempora non pertingere, sed recentiorum Judaeorum esse inuentum, ex nominis נוטריקון originatione latina concludit. Apud gentes sane a multis inde temporibus in vsu fuisse testatur Lex 6. §. vlt. ff. de bon. poss. qua litteris, non notis testamentum perscribendum sancitum est. Mediam autem viam et in hac disquisitione tenere tutissimum duco. Negari enim non potest, Cabbalistis multis ante tempestatibus litteras numerare transponere, e singulis dictiones integras formare, etc. solemne fuisse, vt taceam auctores masorae, in qua innumerae occurrunt abbreuiaturae. Sed hic oritur alia quaestio captiosissima, denturne in Sacris litteris abbreuiaturae, nec ne? De numeris in S. S. occurrentibus, quod primitus litteris numeralibus, non verbis integris expressi fuerint, post Scaligerum, Cappellum aliosque disertis verbis in suis dissertationibus super the State of the printed Hebrew Text of the Old Testament Oxford 1753. et 1759. 8. passim v. g. Diss. I. p. 96. 463. 474. 525. Diss. II. p. 209 — 212. 215. 438. 513. etc. statuit Cel. Kennicotus. Sed de meo sensu si iudicem, nulla nos necessitas cogit, vt statuamus antiquitus in S. S. singulis litteris numericis fuisse indicatos numeros. Librarii enim in integrarum dictionum, aeque, ac in numeralium litterarum descriptione errare potuerunt. Quid? quod ipsius S. S. codices msti omnes, numeros, plene, seu integris

M. Rich. Simon Hist. Crit. V. T. Lib. I. Cap. 23. pag. 130. a. Scriptores Biblicos non litteris numeros significasse sed integris vocibus exserte scripsisse Cf. Cappelli Critica Sacra Part. I. Cap. III. §. IX. p. 119. Edit. Lips. 1728. 4.

integris dictionibus exaratos contineant, quos a Judaeis ita e notis numericis transformatos statuere velle plane ridiculum foret, quum iam Hieronymi tempore, hebraicas computationes, singulis litteris, non integris vocibus exprimere, Judaeis in more positum fuisse et adhuc familiarissimum esse constat, nec ex omni antiquitate eiusmodi metamorphosis vllo praetextu demonstrari et rationibus euinci potest. Nec minus Vignolius in suo libro: Chronologie de l'histoire sainte Livre I. §. 20. iucundus est, qui hebraeorum olim numeros ciphris nostris haud absimiles fuisse, et ab Arabibus ad illos multis ante seculis transiisse coniicit, quam coniecturam, quoniam hypothesi suae lenocinatur, probabilem dicit cel. Kennicotus diss. I. p. 531. sq. II. p. 196. 208. licet res notissima sit, Arabes, quamdiu vsi fuerunt scriptura Kufica a Moramero aliquot ante Mohammedanismum annis inuenta, nam antea litteras plane nesciebant, semper numeros, non ciphris, quae recens inuentum sunt, sed integris dictionibus expresserunt, vt videre est in numis Kuficis a Sec. IIX. ad Sec. XII. cusis. Dantur quoque alii abbreuiaturarum S. S. patroni, qui terminationem pluralem vocum ורדי, עמי, כרי Ps. XXX. 4. כארי abiectam; Schva subintellectum; ו initiale pro וו; dictiones אשל, מרגלים, סלה item quando punctum του Schin vocalem Cholem simul exhibet; voces superne notatas et id genus alia pro abbreuiaturis habent. Cf. Relandi Analecta rabb. p. 76. 78. 80. Schickardi Jus Reg. p. 110. et alios. Sed nugas has non moror.

X Vid. Eduard Pocock in Notis ad histor. orient. Oxon. 1648. 4. pag. 153 154. 158.

II.) Collectoribus Abbreuiaturarum hebr. a Wolfio B. H. T. II. p. 574 sq. IV. p. 250. sq. indicatis addi possunt sequentes, quos ipse possideo. 1) Da-

1) Dauid de Pomis in ſ. Dictionnario Venetiis 1587. fol. edito foliis 237. et 238. quasdam exhibet abbreuiaturas ordine alphabetico digeſtas.

2) Fratr. Ludouici Sti. Franciſci Globus canonum et Arcanorum l. ſanctae Romae 1586. a pag. 597 — 609.

3) Sixtus Senenſis in Bibliotheca ſancta Colon. 1586. fol. p. 165. a.

4) Jo. Buxtorfius in Catalectis phil. Baſil. 1707. 8. pag. 354. 368. 373. et alibi quasdam affert.

5) Didacus de Quadros in gramm. ebr. Romae 1733. 8. a pag. 207. Partis primae ad p. 216. quasdam e Schindleri Lexico Weiganmeierianas ſuppeditauit.

6) D. Chryſander Prof. Rintelienſis vnam plagulam abbreuiaturarum ebraic. tritiſſimarum ſermone vernaculo Halae 1748. 8. publicauit.

7) In Megerlini geheimen Zeugniſſen p. 40. itemque in Carl Anton vom Sabthai Zevi paſſim pauca quaedam occurrunt ſcribendi compendia. E Judaeis ii ſcriptores, qui tabulam notarum, quibus quilibet auctor vtitur, ſuis libris ſubiunxerunt, huc referri merentur:

8) R. Dauid Cohen a Lara in כתר כהונה ſ. Lexico Rabbin. Hamburgi 1686. f. in calce.

9) Schülchan Aruch edit. Amſtel. 1763. quatuor voll. in 8. cum manibus cohanim in titulo, ab initio cuiusque voluminis.

10) Chinnuch lannaar Amſtelod. 1747. 8. in fronte.

11) Kizzur Schene Luchos habberis Amſtel. 1722. 4. in fine.

12) Chock Jaakob, Deſſau 1706. 4. poſt priuilegia.

18. In Biblijs magnis Rabb. Amstelod. 1724–1727 Tom. I. fol. 2. p. 2. col. 1. et 2. Notae masorethicae explicat Editor R. Mosche Frost Bajan Amstelod.

19 d'Rosenroth Kabbala denudata Sulzbaci 1677. 4. T. I. p. 1–740 passim quaedam praesertim

10 Kabbalisticae rechilet

20. Sepher Jetzira Saccja ס' יצירא דכיא J. gram. ebr. Mardochai Jechiel Michel. Amstel. 1710. 8. fol. penult. p. 2. in fine quaedam profert

13) Sepher Tephillah f. 22. l. 6. sq. quaedam in amuletis adhiberi solita deprehenduntur.

14) Sepher Raziel fol. 44. l. 2. Nomina Angelorum decurtata explicat.

21. ס' שיח יצחק J. gram. ebr. R. Jitzchak b. Schmuel Levi Basil. 1627. 4. fol. 5. p. 2. quaedam notas addit.

15) In Siphte chachamim itemque Amstel. 1706. 4 Wolf. B. H. I. p. 1144.

16) In indice Tikkun hassohar quaedam deprehenduntur.

17) Jacob B. Jsaac Peruschal hammasorah Amsterd. 1651. 4. fol. 3. notas explicauit masorethicas.

III.) Certae regulae, quibus abbreuiaturarum disciplina includi possit, dari nequeunt. Quilibet scriptor vel nouas fingit, vel tritas littera auget aut priuat. Ergo hic vsus defectu adminiculorum, omnium optimus est magister.

22. ס' מעורר זכרון Altona 1727. 8. [illegible] gelata 18 fol. 3. p. 2.

IV.) Compendia scribendi fiunt quoque compendia pronunciandi, et vice versa. Judaei ista abbreuiate pronunciare solent, punctis saepe pro lubitu in mente excogitatis v. g.

23. R. Schabbthai s. Bibliotheca p. 98. Heb. Amstel. 1680. 4. fol. 10. p. 1. l. 25 sq.

גוּרֶה geh שׁוּלְרֶת Schilt בְּרִי Bri בְּרֹשׁ brasch כְּהָרר kharrer, כִּמְהוֹרר Kimhurrer לְפַּק Lphack כַּץ Katz אָהוּ Ahu, זַל Sal פַּח Pach כְּמַר kmar קַק Kak רַט Rat שַׁס schas etc.

24. Joh. Buxtorfius in Tibriad. p. 53–55 edit. 1665. fol.

V.) In abbreuiaturis praesertim tritis et e contextu facile diiudicandis, a celeriter scribentibus signa abbreuiationis saepe omittuntur penitus. e. c. שׁוּלְרֶת it. רְרִיאָק, הָרר etc.

24. ס' עיון יעקב R. Jitzchak Kurjah Afkenasi edit. Furth. 12. apud Chajim b. Jevi Hirsch Jannai indice f. 3. et 4. it. Tikkun Schlomoh Amstelod. 1731. 12. f. 7. p. 1.

VI.) Interdum puncta abbreuiaturis, confusionis vitandae ergo substernunt, praecipue in libris liturgicis v. g. in Machsor אם i. e. אבינו מלכנו it. שֶׁלְ pro שחטאנו לפניך, in quo casu primae cuiusque dictionis litterae punctum proprium substratum est. Cf. Schickardi Jnstitutiones L. E. pag. 29. edit. Lipsiae 1785. 8. Interdum vocem prolongant ob mysti-

25. Jo. Henr. Ben. Starkii Gram. ebr. Lips. 1706. 8. post pag. 330. Jo. Andr. Danzii rabbinismo 8. 65. Wilh. Schickard' institutt. linguae ebr. Lipsiae 1685. p. 28–30. cas

Othonis palaestra ll. ebrr. pauca eaque notissima memorarunt.

cas rationes v. g. pro לֹא 31. plene scribunt: Lamed Aleph, quo illud distinguant a לא partic. negat.

VII.) Dantur abbreuiaturae abbreuiaturarum, quando abbreuiaturam vulgo notam tachygraphiae causſa, denuo detruncant, quorsum v. c. referri possunt כה pro כהר aut כהרר; מ it. מהו pro מהורר; ל pro לפק etc.

IIX.) Abbreuiaturarum origo non modo in Tachygraphia sed etiam in cryptographia s. occultandi studio, et necessitate v. g. ob spatii defectum etc. quaerenda est.

IX.) Judaei interdum in litteris suis familiaribus ebraeo mixtis pro nomine substantiuo, numerum eiusdem cum illo pronunciationis aut soni adhibent, quod incauto lectori facile imponere potest. Legi e. g. in epistola mulieris Gütel e Strelitz: Mein Sohn krigt 10 (loco Zähne) itemque in litteris docti Judaei Strelizens. Jehudae Lebh ben Pinchas; wovor mich wohl in 8 (loco Acht) nehme.

X.) Quaeritur, an allegatio locorum, in quibus occurrunt abbreuiaturae, vsum habeant? Nego quidem de vulgaribus, affirmo autem de minus vulgaribus, vt quilibet librum ipse euoluere, certiorque reddi possit, an verae seu fictae, recentes aut vetustae sint, quibus in libris siue theologicis, philosoph. iuridicis, cabbalist. etc. oecurrant rel. ex quo fructus maximus omnino capi potest.

XI.) Jo. Justus von Einem introductione in Bibliothecam ebraeam Magdeburg. 1737. 8. pag. 108. Buxtorfio iniuste dat

crimini

crimini, „*exscripsisse illum, librum suum de Abbreuiaturis e Plan-*
„*tauitio, qui de his rebus integrum volumen nobis dedit, nemini*
„*facile notum.*“ Sed sycophanta ille rationes suas male sub-
duxit, haud apud animum reputans, mendacem oportere esse memorem. Nam Buxtorfius anno 1613. 8. Basileae Abbreuiaturas suas edidit triginta et quod excurrit annos ante, quam Jo. Plantauitius Episcopus Lodouensis Florilegia sua biblica et rabbin. Tolosae 1644. f. et thesaurum L. S. Lodouae 1645. ediderat, vt itaque is, modo volumen Abbreuiaturarum eum edidisse verum est, Buxtorfii plagiarius dici mereatur. Ego sane illud nunquam vidi, neque eius mentionem apud Wolfium, Jmbonatum aliosque vnquam inueni, vnde in opinionem adducor fore, vt cerebrosum plane Einemii, neque ab eo vnquam visum opus sit, quum neque libri titulum neque annum, locum, et formam editionis indicauerit, quod ne minimae quidem sed vilissimae accurationis indicium est. Quid? quod ipse Plantauitius in Bibliotheca sua ebraica, Florilegio suo rabb. Lodouae 1644. fol. subiuncta vestigia Buxtorfii presse sequutus, et Buxtorfio multa se debere, ipse in praefatione testatus sit. Non tamen sua laude defraudandi sunt supra laudati scriptores, qui facem Buxtorfio praetulerunt, quippe quorum labores, quamuis ex parte rudes, magno ei vsui fuerunt in abbreuiaturis, quas apparauit, vt ipse in epistola dedicatoria fol. 2. a. profitetur, scribens, „animum sibi fuisse, Abbreuiaturas hebrai-
„cas, *post alios omnes* lucidius explicatas et dilatatas proponere etc.“ et ego quoque comparationem horum Buxtorfii antesignanorum, cum illo, instituens, experiundo ipse didici,

vt

Cf. Jac. Fr. Reimmann im Catalogo Bibliothecae orientis: Huius Sc. Buxtorfii exemplo excitatus Plantavitius — ad hanc coronidem aspirare non potuisset, nisi Buxtorfius fundamenta iecisset pag. 132.

vt ſane Einemius quodammodo excuſandus eſſet, ſi Buxtorfium v. g. Münſteri, Merceri, aut Fratris Ludouici plagiarium certo ſub reſpectu dixiſſet.

XII.) Buxtorfii liber de abbreuiaturis primum prodiit, Baſileae 1613. 8. quem Filius auctum ibid. 1640. 8. recudi fecit. Hanc editionem excepit Franequerana 1696. 8. ad quam Herbornenſis, quae vltima eſt, 1708. 8. repetita eſt. Auctor praefatiunculae editionis Herborn. Franequeranam ob typorum, qui vetuſtate videntur fuiſſe exeſi, deformitatem praecipue ſi Hebraica reſpicias, dicit non ſatis adcuratam. Verum praeter rationem. Emendatior certe eſt Herbornenſi, vt oculis facile diiudicari poteſt. De acceſſionibus huic editioni a Jo. Henr. Schrammio et Jo. Adamo Fabro factis non multa praedicare poſſum, quoniam perpaucae, nec vix dignae memoratu ſunt.

Quae hac quidem vice praelibaſſe ſufficiat.

Littera א.

איש בריתי—א׳ב vir foederis mei i. e. fidei ſocius in titul.

אמה בראבנטר—אב׳ב Cubitus Brabanticus. In rationibus.

אלטונא המבורג וואנזיבע׳ק—אה׳ו Altona, Hamburg, Wanſebeck. Scribunt quoque voce ſignificatiua ה׳וא. Hi tres coetus Archirabbinum, Altonae ſedem ſuam habentem ſalario ſuſtentant.

אל הדרת כבודו שלום רב—אהכ׳שר ad decus gloriae ſuae pax multa. In inſcriptionibus epiſtolarum. Pro haderes kwodo vſurpant ſaepius רום מעלתו excellentia ſua.

אג״לא — אל ג׳ א׳ Deus tri-unus Bartolocc. I, p. 73. a. cf. Schudt IV cont. 2 p. 29. Cap. VI. §. 1.

אומות העולם—אה"ע nationes mundi. Vid. R. Chagis Miſchnas Chachamim f. 68. c. 2. Ebhen haeſer f. 92. c. 3. med. Hoc nomine a Judaeis inſigniuntur omnes, qui Judaei haud ſunt. Scribitur quoque cum אה"ת

אחד ואחד—או"א vnus et alter, praecedit כל vnusquisque in Schemot rabba f. 116. c. 2. 107. c. 1. circa fin.

אסרו חג—אח"ג ligate feſtum, quod Lutherus reddidit: ſchmücket das Feſt. In calendariis. Vocantur autem ita dies, feſta maiora proxime inſequentes, vti apud nos: Aller Kinder Tag.

אחרי דרישת שלומו תפארתו—אחד"ש poſt inueſtigationem ſanitatis ſuae honoratiſſimae, h. e. ſi vales, bene eſt. In exordiis epiſtolarum.

אחר חלוף כתב—אח"כ litterae collybiſticae, ein Wechſel-Brief.

אבנים טובות—אט"ו lapides pretioſi, gemmae.

איש ירא אלהים—אי"א Vir timens Deum. In titulis.

אין להקין—אל"ק Non vena incidenda eſt, itemque אין לשבע non eſt iurandum iuſiurandum, nimirum, diebus ab Aſtrologis in Calendariis diffamatis.

אם לא יגיד ונשא עונו—אל"ע Niſi indicauerit ſc. teſtis, feret iniquitatem ſuam. In teſtium examinatione.

אהובי מורי ורבי—אמו"ר f. ארני dilecte mi domine Doctor.

אבא מורי זקני—אמ"ז Dominus auus meus.

ארני מחותני—אמ"ח dominus ſocer meus. Vſurpant quoque de affinibus.

אגב סודר—אס"ד per ſudarium, durch den Mantelgrif. Ritus in emtione et venditione.

את עצמו—אע׳ se ipsum. V. gr. התחייב אע׳ obstrinxit se ipsum. In contractibus.

אור צדיקים—אצ׳ lux iustorum, titulus honoris.

אשי׳ Agio.

אמה פחות רביעית—אפר׳ Cubitus minor quadrante. In rationibus. Addunt, vt res se dant, Aleph, Beth, Gimel etc.

Littera ב.

ב׳ אלפים—בא׳ duo millia.

כאא׳ vel בארבע אמות in quatuor cubitis i. e. in domo sua. Respondet vernaculo: zwischen seinen vier Pfälen; vel בן אדני אבי filius domini patris mei.

בב׳ vel בו ביום hoc ipso die, vel בעל ברית dominus foederis, sponsor fidei, ein Gevatter. Item Brabanter v. g. Spitzen etc.

בעל דבר בד׳ (Baldover Judaei nostri pronuntiant) Sceleris fax et tuba, Actor communis.

בבד׳ die secundo et quarto h. e. die Lunae et Mercurii. In calendariis e. g. אין מתחילין בבד׳ Non inchoant (Rabbini) die Lunae et Mercurii, praelectiones, aut commentationes suas, si dies isti cadunt in dies ab Astrologis atro carbone notatos.

בדרך אחר—בד״א alia via s. alio modo.

בית דין אומות העולם—בד״אה Judicium nationum mundi, seu gentium. In oppositione iudicii iudaici.

—בד״חם

בית דין התימות מטה—בד"ח senatores subscripti.

בית דין צדק—בד"צ tribunal iustum.

בדברי רז"ל—בדרז"ל in verbis Rabbinorum p. m. Vid. R. Chagis M. Chach. f. 67. c. 4.

ב"ה vel ברוך השם laudatus sit Deus. In frontispicio epistolarum ante loci nomen: vel post והוא ב"ה et ille (Deus) benedictus in Rosch Amanah R. Js. Abarbanel f. 28. p. 1. lin. 6. a fine, f. 27. p. 1. fol. 26. p. 2. item post

שם הויה בה (Schem schellefeia nostri efferunt) Nomen Dei essentiale in R. M. Chagis מ"ח f. 49. c. 1. vel

בין השמשיות inter diem et noctem: Abenddämmerung. Vid. Buxtorf. L. T. f. 2461. vel בני העיר ciues.

בשם השם נעשה ונצליח אמן—בהנ"א in nomine Dei prospere procedemus. Amen. In capite disputationis, aut commentationis inchoandae.

בן המנוח—ב"הם filius defuncti. Anno post obitum patris primo, filius ante nomen proprium patris hac formula vti solet. Si vero pater amplo natus loco, et magna auctoritate fuerit, in honorem illius, plus anno aut triennio filius eam adhibet. D. Luchas Edus f. 27. 1. lin. 31.

בוא וראה—ב"ו veni et vide h. e. tuis oculis vide. it Baumwollen Zeug, Tücher. in ratt.

בזה בחור לאחד—בז"בלא per hunc et hunc, qui ad caussam alicuius orandam electus est. In formulis iudicialibus.

בזה הלשון—בז"הל hoc modo. In examine testium.

ב׳ חדשים—בח׳ duo menſes. In litteris cambialibus. Chinnuch Lannaar p. 38 l. 12.

בחרם חכמים—בחח׳ l. חומר sub anathemate maximo, l. ſapientum.

בחי׳ vel בחזקת יד vi aliquem cogere, mit Gerichts-Zwang. vel בחתימת ידים cum ſubſcriptione.

בטבע׳ בטביעת עינא contemplatione ſtudioſa, proprie oculi infixione v. c. in Luchas Edus fol. 41. col. 2. in med.

אנו חמ׳ מעידים ומסהדים איך חתימת הנ׳ אנו מכירים בטבע׳ דהי חתי׳ של החכם השלם המקובל הגדול והחסיד כמהורר אברהם ישראל משולח מע׳ק ירושלי׳ ואי׳

h. e. Nos ſubſcripti teſtamur et probamus poſt diligentem ſubſcriptionis ſupra laudatae examinationem, quod ſit chirographum ſapientis, perfecti, cabbaliſtae magni pii Domini Rabb. Abraham Jſrael (elemoſynarum colligendarum cauſſa) miſſi ex vrbe ſancta Jeruſalem, et e terra Jſrael.

בריאה יצירה עשיה—בי׳ע creatio, formatio, elaboratio. In Maaſeh raf fol. 106. p. 1. in fine. Conf. Tikkun haſſohar f. 13. p. 2. med.

בכ׳ vel באי כוח oriundi ex robore h. e. filii et nepotes. Item בעלי l. באי כחי[X] mei cum facultate miſſi, meine Gevollmächtigten. Vel ב׳ כפות duo cochlearia. Legi in epiſtola R. Juspa Suerinenſis. [X] In Jam Schel Schelomoh Berl. 1761. f. 1. p. 2. l. 36.

ב׳ למאה—בל׳ duo pro centum.

בלאו הכי—בלאה׳ ſine hoc, nulla habita ratione. Luchas Edus f. 3. p. 1. l. 31. praef. et in epiſſ. f. 15. 1. l. 15. f. 77. p. 2. l. 18.

בלא שבועה—בלש׳ absque iuramento v. gr. Nachlas Schivah fol. 65. 3. 4.

בס״ם vel בעל מלחמה miles, vel בן מהורר filius Rabb. vel בו מבואר in illo sc. capite explicatur. Vel centies occurrit in indice libri Nachlas Schivah sine et cum praefixo Vav; vel בלתי מושלם imperfectum. Praecedere solet עבר i. e. Praeteritum v. c. Lombroso Comment. f. 109 p. 2. It Baumwollen Zeug. In rationibus saepe occurrit.

בנ״א—בנסחא אחרנה ישנה In exemplari alio vetusto apud Jom Tof ad Parali XI. 5.

במ״כ—במעקלן בורג In Megapoli.

במ״כ—בר מעלת כבודכם excepta vestra celsitudine.

בנ״נ—בפני נחתם me praesente subscriptum est.

בע״ע l. בפני עצמו pro se ipso; l. בעל עגלה auriga; l. בערך ordine, nimirum.

בע״ה—בעל השטר l. בעלת qui aut quae possidet chirographum v. g. Tikkun Schtaros fol. 42. 2.

בע״פ—בעל פה memoriter. R. Mos. Chagis l. c. fol. 57. c. 1.

בפ״ם—בעל פליטה perfuga, fraudator. Banquerottirer, ein Landstreicher.

בפ״ם l. בפועל ממש opere quodam, nimirum apprehensione sudarii confirmare conuentum: l. בפה מלא ore pleno. sc. stipulata manu (תק) et disertis verbis aliquid sancire.

בש״ duo solidi. zwey Schilling, Stüber.

ברה״ר—ברשות הרבים Consensu, permissu multorum.

Littera ג.

גר״ל—grossus polonicus.

גג״—Gute Groschen.

גו״ח—

גלילות ידך הנקיה—גי״ה Volutatio manus tuae purae i. e. litterae tuae.

גז״ח l. ג׳ חרשים tres menſes; l. גזרת חרם ſententia proſcriptionis.

גט״ט גדולים טובים groſſi boni, Gute Groſchen.

גע״ג—tria ſuper tria in R. M. Chagis f. 73. c. 1.

גפ״פ vel ג׳ פגים tres groſſi; vel ג׳ פעמים tribus vicibus, ter Jalkut Rubeni f. 173. c. 3. Emek Berachah f. 37. p. 1. Kizzur של״ה f. 42. c. 4. Schemos Rabba f. 109. c. 1. Matteh Moſche f. 86. 4. גלילות ידך קבלתי—גי״ק epiſtolam tuam accepi.

גר״ר ג׳ רביעית

גש״ש גלגול שבועה deuolutio iuramenti in alium; it. ז׳ שבועות tres Septimanae; it. ג׳ שמיניות; it. ג׳ שנים tres anni; it. ג׳ שאסטאק drey Schoſtack, ein Tympf. Nachlas ſch' f. 43. c. 2.

Littera ד.

דר״א דרך ארץ huius ſeculi mores Chagis l. c. f. 94. c. 4; item דין ארצות Judicium terrarum ſc. Poloniae maioris et minoris, Ruſſiae minoris et Lithuaniae. Chagis l. c. § 350. Anton vom Sabbathai Zevi p. 48. it. ד׳ אמות quatuor cubiti, Chagis l. c. §. 348. 352. 357. et in Schtaros.

דאו״ה דין אומות העולם Judicium populorum mundi. Scribitur quoque ſine He דא״ע.

די בזו לחכמים—דב״ל sufficit hac re sapientibus. Sapienti sat. Efferunt quoque per למבין intelligentibus.

דין הוא—ד״ה hoc iustum est: it. demhaftig i. e. demütig.

דינים ודברים—ד״ר contentio atque rixa Schtar. 41.

דין יהודים—ד״י forum iudaicum. Scribitur quoque cum Beth et Caph praefixis. It. pro Numero ד״ר 14 legi in clausula aliquot Jnstrumentorum: de Die.

דין ממונות—ד״ם iudicium pecuniarium. It. דענוש מעות Dänisch Moos s. Geld.

ד״פ dienstfreundlich. Jn epistolis styli mixti ebraeo germanicis saepius legi: ד״פ Antwort: ד״פ zu grüssen.

ד״ק Dänisch Courant.

ד׳ שעות—ד״ש quatuor horae. Chagis l. c. f. 9. c. 3. med.

דרך שבוע גמור—ד״שג tanquam iuramentum completum sc. super librum legis iuramentum, quod שבועת דאורייתא schwua dereisa iuramentum legis, Judaei dicunt.

דורש שלומך תמיד—ד״ש״ת quaerens prosperitatem tuam semper. Addunt interdum כו״ת i. e. כל היום quotidie. In calce epistolarum. v.g. Luchas Ed. f. 17. 1. Lin. antepen.

דפוס—ד׳ typus. In Catalogis libror. v. g. ד׳ אמשטרדם Amsterdammer Druck.

דור״ש v. c. in titulis Rabbinorum praemissa voce אריה leo indagans. Sed vox apicibus notata innuit, quod sit דרשן s. oratorum, concionatorum leo et princeps. Cf. Luchas Edit f. 16. 1. l. 4.

Littera

Littera ה.

הן—ה׳ ecce.

האיש אלהים—ה״א vir diuinus.

היריד ברונשווייג—הב״ nundinae Brunſvicenſes, it. Hamburg.

הד״שת vid. ſub littera Daleth.

החכם הרב—ה״ה ſapiens ille Rabbi; it. הוא הרב ille ipſe Doctor. Vid. Wolfii Biblioth. E. T. IV. p 1191. It. הוא הדבר haec rei natura eſt

האיש המקדש—ה״הם Vir iſte ſponſalia parans. In Schtaros.

הזה אמת—הז״א hoc verum eſt.

החלול השם—הח״ה profanatio nominis diuini.

השם ינקם דמו—הי״ד Deus vlciſcatur ſanguinem eius. Votum hoc nominibus eorum, qui vel ob patratum facinus a Chriſtianis ſupplicio affecti, vel a latronibus, feris, in tumultu et i. g. a. trucidati ſunt, Judaei ſubiicere ſolent, exiſtimantes גזל גוי מותר expilare Chriſtianum licitum eſſe. Quam ob cauſſam Judaeus, ſupplicio affectus, ſi vel ſit ſcura peſſimus, homicida, incendiarius etc. nihilo tamen ſecius Judaeis dicitur: ſanctus, purus, inſons etc. Vid. Wolfii B. H. T. I. p. 225. Sepher Hiſchtaaros Melech hannegef im Melech hattzavon in הסכמות f. 2. a. lin. antepenult.

מאיר בהקדוש מהור״ר שמשון הכהן זצ״ל הי״ד h. e. Meier fil. ſancti R. Schimſchon ſacerdotis, cuius iuſti memoria ſit benedicta, cuiusque ſanguinem Deus vlciſcatur! Lubet hic adſcribere memoratu dignam formulam conſecrationis Judaei Lübſa, oppido megapolenſi oriundi (qui immani crudelitate mulierem

Luchas Edus f. 25. 2. lin. 28. [illegible] היד [illegible] it. in Sepher Gerſa dinuka f. 1. p. 2. lin. 10. [illegible] it. in R. Schabtai Amſtel 1680. 4. in titulo. lin. 10. [illegible] היד ib. f. 2. p. 1. col. 5. Miſchnas Chachamim f. 57. p. 1. col. 2. lin.

[illegible] vlt. [illegible]

mulierem christianam in via publica inter Lübsam et Parchimum maximis cruciatibus Anno 1766. trucidauit, ideo ad dignum rotae supplicium tractus) quam Judaei Sverinenses in suis synagogis, per annum et quod excurrit, solenni ritu recitarunt, quamque Judaeus quidam, qui hanc dementissimam temeritatem ex animo detestabatur, furtim et remotis arbitris, raro exemplo mecum communicauit.

R. Chaüm Friedberg Butzouiensis Judaeus

אנא ה׳ אלקי ישראל השוכן בתפארת עוזו בזכות מזמורי תהלים
ובזכות פסוקיו ותיבותיו ושמותיך היוצאים מראשי תיבות
וסופי תיבות שקראנו לפניך לשם נשמת הקדוש והטהור
רבי מרדכי הנולד מן רחל אשר מסר נפשו ורוחו וגופו
ונשמתו על קדושת שמך הגדול והנורא וקיים מצות
עשה שצוית בתורתך הקדושה והטהורה ואהבת את
ה׳ אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך אפילו
ניטל את נפשך ותמיד יהא פתוחין לפניו תרעין דרחמי
הכלי דרעווי רעווא דכל רעווין ויזכה לנחול שני מאות
עלמין כמו שנאמר כרמי שלי לפני האלף לך שלמה
ומאתים לנוטרים את פריו ויהא חלקו בתוך אינון צדיקייא
דמסרו גרמייהו על קדושת שמך הגדול והנורא דהווי
עאלין בתליסר נהרי דאפרסמונאי וקבה משתעשע בהו
ולחזות בנועם ה׳ ההוא נועם בנפקא מעתיקא עין לא
ראתה: אלהים זולתך יעשה עתיק סתימא רכולא למהכה
לו אמן סלה ועד.

Precationem hanc concinnauit Judaeus doctus Sverinensis Joseph Praeger qui affinitate cum hoc damnato iunctus fuit.

NB. Magnos inter Judaeos excitauit motus, quod hanc reuelauerim, dirisque me deuouerunt in suis synagogis.

h. e. Eheu! Domine Deus Jsrael habitans in decore roboris sui! in dignitate odarum libri Psalmorum, et ex merito commatum et dictionum eius, nominumque tuorum ex abbreuiaturis initialibus et finalibus prouenientium, inuocamus te nomine animae sancti et puri R. Mordechai, a Rahel prognati *), qui tradidit animam et spiritum et corpus et halitum suum propter sanctitatem nominis tui magni formidolosi, et exsoluit praeceptum, quod mandasti in lege tua sancta

cta pura, nimirum diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota facultate tua, si vel tibi pereunc.m sit. Quam ob rem sint semper ante eum apertae portae commiserationum et omnis generis oblectationum et deliciarum, digneturque hereditate ducentorum mundorum, sicut scriptum est Cantic. 8, 12. Vineam meam quod attinet, tibi o Salomo (pro eius custodia) mille, et ducenti custodientibus fructum eius (v. Sohar. f 96, 2. 119. 1.) Sit quoque portio ipsius in medio illorum iustorum, qui tradiderunt corpora sua propter nomen tuum sanctum, magnum et tremendum, quique ascenderunt per tredecim fluuios balsami puri. Et Sanctus benedictus ille (Deus) oblectet se illo, vt videat suauitatem Domini, illam nimirum ab aeternitate profluentem dulcedinem, quam oculus non vidit praeter te o Deus, qui faciet omne antiquum absconditum (i. e. abolebit) ei, qui sperat in eum Amen, Sela et veritas. (Jes. 64, 4. Sohar. f. 207. b.)

*) Ratio, cur matris tantummodo, et non patris mentio facta sit, est, quod nemo dubitare possit, quin sit illa vera illius mater; quum e contrario in dubio positum sit, vtrum diabolus aut alii scortatores rem cum matre habuerint, vt adeo multorum patrum, quorum verum nosse difficile esset, filius existeret, quem Deus ideo falso crederet, personam illam a Judaeis Ipsi commendatam, atque ita preces eorum supplices, irritas redderet. En versutam ardelionum barbatorum curam et circumspectionum!

היותר מוקבל—הים scil. לזמן qui quam maturrime aduenit. Item הירוד מנהיים nundinae Manheim. Luchas Edus fol. 16. 2.

—הים

מוביל—הם׳ היה מביא l. apportauit v. c. litteras.

המאור הגדול—המא׳ג lumen magnum. Tit. hon.

המלת׳עב הסגיע לידו תבוא עליו ברכה Tradens sc. epistolam in manum N. sit fortunatus! Plures eiusmodi formulas, quas inuolucro litterarum inscribere solent arte multa, vide apud Buxtorfium in Abbreuiat. et institutione epistol. Wolfium in B. H. l. c. quibus sequens etiam addi potest: הברוח i. e. הפותח בלי רשותי ידקרנו חרב Laxantem vincula epistolae absque venia mea, transfodiat gladius! Venit quoque cum Vav. Institutio epistolar. p. 60. Kümmet gram. ebr. p. 315.

הנ׳ל היה נוטל portabat.

הנ׳ל הנירא לפנינו qui apparuit l. stitit se coram nobis. It. הנזכר לטובה quod commemoretur in bonum! In rationibus expensorum et voti et gratiarum actionis caussa adhibent.

הנע׳ל היה נא עוזר לנו sis quaeso nobis adiutor! Birchas Hammason f. 28. p. 1. Vidi quoque in tabulis Expensorum, euphemiae et boni ominis gratia scriptum, quoties diei praecedentis mentio iniecta erat; et tunc legendum הנזכר עלינו לטובה.

הפס׳ד הפסק דין sententia iudicialis.

הק׳ הקטון paruus. Item הקצין dines. Item הקדוש sanctus, qui martyr reputatur. It. הורג קין interficiens Cainum in Comment. Lombroso ad Genes. IV. f. 3, 1.

הר׳ Hofrath. id. השענה רבא v. g. in Calend. Furth 1760. f. 4. p. 2. lin. 1. et 1761. f. 2. p. 2. lin. 1.

השו׳ק הכל שריר וקיים omne sit firmum et stabile. In calce contractuum.

התשבע׳פ

התורה שבעל פה—התשבע״פ Lex oralis. Chagis l. c. §. 112 in fine.

Littera ו.

ואל מעלתו שלום רב—ואמ״שר et Excellentiae ſuae ſit pax multa. In epiſt.

וחכמים אומרים—וח״א et ſapientes dicunt. Maaſeh rabh. f. 67, 1.

וכן מצאתי—וכ״מ et ſic inueni. Or. Thora f. 11. 2.

ולזה אמר ולז״א et propterea dicit. Jeſud hannikkud f. 59. 1. §. 3.

ומה שבתב—ומ״ש quod autem ſcripſit, ſe etc.

ועת עתה—ועע et nunc.

ועליו שלום רב—ועש״ר et ſuper eum ſit pax multa!

Littera ז.

זהב בזהב—ז״ב aurum in (pro) auro.

זה בורר לו ב׳—זבל״ב ille declarat ſe daturum 2. etc. i. e. recipit ac confirmat ei 2. In Compromiſſo.

זהושאמר—זה״ש illud quod dicit. Chagis l. c. f. 72. col. 4. l. 3. Sed f. 92. c. 3. med. eſt ſine He.

זכר ונקבה—זו״נ Maſculinum et femininum. V. g. in Tabulis Paradigmatum R. Salman Hena.

ז׳ חרשים—ז״ח ſeptem menſes.

זרע קיים—זק״ Liberi, qui adhuc in viuis ſunt. In Contractibus nuptialibus. Vid. Tikkun ſchtaros Num. 33. It. Accentus זקף קטון in Maſora et alibi.

זך״ pro רז״ 27 in priuilegio R. Schmuel Hilman libri Korban Minchah

D

In Jam Schel Schelomoh Bzerl. 1761. f. 1. p. 2. lin. 39. In Sepher אוהב משפט Commentar. Super Job. Venetiis 1590. 4. f. 212 seu ultimo lin. vltima

chah ſ. ſepher tephilloth mikkol haſſchanah Fürth 1758. 4. linea penult.+ Nam זך purum denotat. Cf. nota ad חי et טל.

it. in Machsor Fft ad Oder, 1720. fol. f. 1 p. 2. c. 2. l. 6. it. in Biblijs magnis Rabb. Amstel. 1724–27. T. 1. fol. 2. p. 1. col. 3. lin. 20. it. in Nachlas Schivah f. 7. 1. l. 14 edit. Amstelod. 1667. 4. in Meschmeres habbais Pragae 4. fol. 48 p. 2. l. 31. it. in Haskama ad Talm. Babyl. Fft ad Oder. f. 2. p. 2. lin. vlt.

Littera ח.

חסר—ח, deficit. In Maſora cum numeris praefixis בח, אח etc.

חכמי אמת—ח״א ſapientes veri. Tit. Cabbaliſtarum. Item חד אמר in diuerſarum ſententiarum enarratione. Jr. Dav. R. Dauidis Lida f. 49. c. 3. l. 16. Jalkut Rub. f. 142. c. 2. circa finem.

חדשי ברנדנבורגר—חב״ב Neue Zweydrittel.

חדשי דריטל—ח״ד idem.

חג חסוכות—ח״ה feſtum tabernaculorum. It. חזקת הבתים caput III. Bauae baſrae, quod paſſim ita allegatur v. g. in Euen Haeſer fol. 19. c. 4.

חלול המקום—חה״מ Profanatio Dei.

חצי משי—ח״מ ſubſericum, halbſeiden Zeug. In tabulis rationum.

חריף ובקי—ח״ו acri vir iudicio, et ſubacto ingenio. It. חכם ונבון vir ſapiens et eruditus.

חצי זכר—ח״ז vel חלק Portio vel dimidium maſculi. Apud JCtos iudaeos. Nachlas Schifah f. 19. 4. Nam filius in hereditate parentum habet vnam, et filia tantummodo dimidiam portionem.

ח״ח vide ſub בח״ח.

ח״י pro י״ח numero 18, boni ominis cauſſa, quoniam חי vitam quoque denotat, adhibetur. Chagis f. 58. §. 249. Kizzur של״ה f. 46. c. 2. l. 2. f. 52. c. 2. Sypthe Jeschenim R. Schabtai f. 3. p. 1. col. 1. lin. 1

חלוף כתב—ח״כ Chilluf Kſaf Litterae cambiales.

—חלק״ק

חוצה לארץ קהלה קדושה—חלק״ק extra terram ſanctam in coetu ſancto N. N.

חונה פה קהלה קדושה—חפק״ק Caſtrametans hic in eccleſia ſancta. Ita Rabbini prouinciales nominibus ſuis propriis adſcribere ſolent.

חיי ראשי—ח״ר quam vere viuam! Cum Beth praefixo ſaepius.

ח׳ שנה—ח״ש octo anni Chagis f. 17. a. 2.

ח״ס Chateph Segol. V. g. Lombroſo f. 144 2.

ח״פ-Chateph patach. Jbid.

ח״ק-Chateph kametz. Jb. f. 148. 2. 184. 1.

ס׳ שיח יצחק S. gr. ebr. f. 5. p. 2. in medio.

ס׳ מירא דכיא S. Gram. ebr. R. Mordechai folio penult. in fine

חטאים שחייבים עליהם—חשחע Peccatores rei, noxii. In Machſor.

חוי״ה proprie edictum itemque Serpentem denotat. In edictis minacibus Rabbini hac voce, tituli loco vtuntur, ad ſignificandum, omnes repugnantes trium anathematum generibus, quae in voce נחש latent, dignos eſſe. Vid. infra ſub h. voce.

Littera ט.

טוב הקהל—ט״ה vtilitas eccleſiae, ſalus reipublicae.

טוב״ה Proprie denotat benignitatem; apicibus vero notata vox, idem ſignificare debet, ac vernaculum Thu weh, cüm quo in pronuntiatione concordat. V. g. In litteris ad me datis ſcripſerat Judaeus: Erzeigt mir die טוב״ה date mihi hoc beneficium. Per apices autem indicare voluit: es thut weh, dolet mihi, quod illud a te poſtulem.

טענית ותביעית—טו״ת incuſatio et cauſſae cognitio, i. e. lis Praecedere ſolet אודות propter.

ט"ל numerus 39 boni omnis cauſſa adhibetur pro ל"ט. Nam טל denotat rorem; לט vero abſconditum. It. טוב להקיז probat (dies felix) venae ſectionem. In calendariis.

ט"ק טבעת קרושים annulus pronubus. Nachlas Schifah f. 53. c. 4. l. 5.

Littera י.

י"ר יורשינו אחרינו haeredes noſtri. In Contract. et Obligat. Scribitur quoque ירא"ו.

י"א יראת אדני קדמים timor Dei ante omnia. Addunt interdum ר"ד i. e. ראשית דבר Principium loquelae ſit. In initiis epiſtolarum poſt titulum.

י"ב יבנה ישראל aedificet Jſraelem! Votum nomini celebris rabbini addi ſolitum.

יב"נ Jehoſchua ben Nun. ſubintellige חרם. Anathema Juſuae filii Nun ſit ſuper ipſum. Scribitur quoque יהבן Luchas Edus f. 24. 1. l. 1.

י"ד יוצאי דופן exientes e latere, liberi. Conf. ב"כ.

י"כ יום הכפור dies expiationis. V. g. Seuachim cap. 5. ibidemque in Bartenora et Jom tof.

י"ח יוצאי חלציו exeuntes e lumbis, liberi. Nachlas Schiv. f. 69. 2. in Schtaros apud JCtos. יח"ג 18 groſſi. in rationibus.

י"ש יש מותר licitum eſt. In Joreh deah paſſim.

ימ"ש ימח שמו תהום רבא זכרונו deleatur nomen eius, et ad imas erebi memoria eius! Poſt nomen Zabbathai Zevi, eiusque aſſeclarum.

י"נ יאיר נרו luceat lucerna eius. Jnverſe quoque ſcribunt poſt nomen

nomen Rabbini נ״י ; ante illud autem denotat lampadem Jſraelis. Titulus.

יע״א Variae harum notarum expiicationes videri poſſunt apud Buxtorfium et Wolfium l. c. Addi ſolent nominibus propriis vrbium aut prouinciarum euphemiae cauſſa v. g. Pragae, Altonae, Cracov. Jaroslav. vid. Chagis l. c. in הסכמות huic libro praemiſſis, et fol. 54. 2. f. 58. 4. f. 76. c. 1. circa fin. Bagdado ſubiicitur in fine praefat. libri Maaſeh raf, et Zolkiew in Tit. Beth Hillel. Hoc autem memoratu maxime dignum eſt, quod in Epiſtola Judaeorum Conſtantinopol. in cauſſa R. Jonathanis Eybeſchütz ſcripta, (Vid. Luchas Edus) Titulo Rabbinorum το יע״א addiderint.

Scribitur quoque אי״ע in הסכמות ad Maimonid. Jad Chasaka edit. Splendid. Amstel. 1702. IV vol. in f. lin. 38 et 45.

י׳ פעמים־יפ decies. It. יציב פתגם ſtat ſententia.

יפה תאר־יפ״ת Commentarius in Rabboth. It. Mulier formoſa quam bello captam Lex Judaeorum libidini quodammodo ex Rabbinorum ſententia permiſit. In Jede Moſche ad Rabboth f. 113. p. 1. Jr David R. Dav. Lida f. 88. c. 4. circa fin.

יצ״ו Peruulgatis explicatiooibus huius compendii addantur: יהיה צדיק וישר viuat iuſtus et integer! It. ישראל צדיק וישר Populus Jſraeliticus eſt iuſtus et integer.

ישע רב־י״ר ſalus multa. In epiſt.

De ſcriptione et blasphema interpretatione nominis יש״ו videatur Pfeifferus ad Obadiam p. 28. Elias in ſuo Tisbi p. 159. Quum has notas Rabbinis celebribus in meis itineribus explicarem per: יאבדו שטן וישראל pereat Satan et Jſrael! It. יבא שילה ולו veniet Meſſias et ad eum ſc. congregabunt ſe nationes Gen. 49, 10. ישוע שדי ותיק Jeſus verus Pan-

Pantocrator. It. Juden Schelmische Unholde et id genus alia, nunquam in posterum hoc nomen diuinum sine Ain scripturos esse fidem apud me subsignarunt, ne meo exemplo nostrates in Judaeorum ignominiam par pari referrent. Conf. Buxtorfius in catalectis philol. theol pag. 354. Wolfii Biblioth. Hebr. T. II. p. 1294.

יצאו רחמיך ממך־ירם Exeant miserationes tuae ex te! In Machsor passim.

Littera כ.

כי אחר־כא posteaquam, quia.

כל בעל בית־כבב omnis pater familias. It. כל בבית omnes domestici.

כלל גדול־כג canon magnus.

כד pro עשרים ואלבע Ita nominant Biblia sacra, quae 24 libros continent. R. Menachem de Lonsano in Or thorah f. 17. p. 1. et 3. It. כה דברי l. כן Ita sunt verba. In clausulis epistolarum.

it. In praefat. R. Chaiim Biblis Rabbin. praemissa passim.

כן הסכים־כחס ita decidit s. iudicat rem.

כהן גדול־כהג Pontifex maximus. In Jr David l. c. f. 88. c. 4. §. 514. f. 89. c. 1.

כחפץ־כח l. כה secundum beneplacitum l. ita est voluntas N. N.

כל יחיה־כי omnis viuat! It. כתיבת יד l. כתב Msptum, epistola, Chirographum.* Requirente contextu addantur suffixa congrua ידו, ידך etc.

* Sipht Jescherim f. 10. p. 1. col. 3. in fine lin. 6.

כן יהי רצון־כיר sic volo, sic iubeo, stet pro ratione voluntas! In clausulis edictorum.

כמשרגל

כמו שאמרו ז"ל-במשז"ל sicut dixerunt Rabbini noſtri f. m. Chagis f. 9. c. 2. in fin. f 12. c. 1. circa fin.

כל פסול-כ"פ omne profanum, illicitum. Joreh Deah.

כבוד שמו-כ"ש Nomen eius honoratum. It. כל שהוא omne quod eſt. It. כל שנה quolibet anno. It. כל שעה omni hora.

כבוד שמו תורתו-כ"ש"ת gloria nominis et legis ipſius i. e. Legisperitus illuſtris. Scribunt quoque כבוד תורתו - כ"ת gloria legis ipſius.

כתקון חכמים ז"ל-כתח"ז ſecundum ſtatuta ſapientum p. m.

כל"ת ſponſa. Quam vocem abbreuiaturam finalem faciunt ex tribus vltimis litteris Pſ. 45, 10. נצבה שגל לימינך (conſtituta eſt vxor ad dextram tuam) retrolegendis. Obſ. hunc Pſalmum Judaei die Chuppae ideo recitare ſolent. Vid. Schene Luchos habberis fol. 24. cap. 2. edit. Amſt. 1722. 4.

Littera ל.

ל ab initio Abbreuiaturarum ſaepe eſt ſeruile, in fine illarum numerum exprimit pro ל"ק v. g. תקכ"ל 528. i. e. A. C. 1768. ſecundum ſupputationem minorem, millenariis ſubintellectis.

לאורך ימים-לא"י in ſemitam dierum ſ. in ſeros annos.

לאהובי נאמני-לא"נ Amico meo fideli.

לבריית עולם-לב"ע a mundo condito.

לג' ſcilicet בעומר ſ. dies 33. inter Paſcha et Pentecoſten, quo Judaeis permiſſum eſt, nuptias celebrare et choreas ducere, quo-

quoniam nemo discipulorum R. Akibhae hoc die mortuus est. Vide sub למ"כי.

לד"ל Louis d'or. לדברי אחר—לד"א sec. expositionem aliam. Jede Mosche ad Rabboth f. 144. p. 2.

לה"ק et לשון הקודש—לה"ק lingua sancta. Nachlas Schiv. f. 135. 1.

להלוא הוא—להו"ה שי"ת N. N.

להקצין והמרומם—להו"ה diuiti et excelso.

לעולם ועד—לו"ע in omne aeuum. Emeck berachah f. 37. p. 1. med.

לשון הרע—להר calumniae, lingua mala. In Jalkut Rubeni passim.

ל' יוני—ל"י lingua graeca.

לשון טומאה—ל"ט lingua immunda. Ita vocant Judaei latinam, aliasque exoticas linguas. In calendario quodam msto, a b. Maio in Biblioth. Uffenb. msta c. 299. explicantur hae notae per: linguam latinam, sed male.

לפי כבודו—ל"כ dignitati suae conuenienter. In Schtaros.

לכולי עלמי—ל"ע in omnia secula.

למורינו—למ" Doctori nostro.

למספר בני ישראל—למ"י sec. Computum filiorum Jsrael. Quoniam Judaei dies 50 inter Pascha et Pentecosten tenentur accurate numerare, in litteris suis intra hos 7 hebdomades scriptis, post diem, qua data est epistola, has notas apponere solent memoriae iuuandae caussa. Cf. Maaseh Tobiah f. 16.

J. Buxtorfii Lex. Talm. p. 1535.

למספר גדול—למ"ג sec. supputationem maiorem adiectis millenariis et

למספר קטון—למ"ק sec. supputat. minorem, millenariis neglectis.

למ"ט in fidus benignum. Quod bene vertat! Scribitur quoque למזל"ט Luchas Ed. f. 14. 2. ft. in contractibus sponsalitijs. ל"ב

לנ״ — Laut Nota. In litteris mercatoriis hebraeo mixtis. It לשון נקבה femininum. It. לא נהירא hoc nondum planum et perſpicuum eſt.

לע״ — לא עליכם non ſuper vos veniat ſcil. modo narratum infortunium!

לע״נ לעיך נדן secundum proportionem illatorum. In contractibus sponsalitiis.

לעו״ע — לעולם ועד in ſecula ſeculorum. Adduntur interdum unum item tria Aleph et Samech ſc. Amen Amen Amen Selah Selah Selah. In Machſor.

לפ״ — לא פליג non diſſentit. In Praef. III. ad Emek Berachah. It. ל׳ פרסי Lingua Perſica.

לפ״כ idem ac לכ״ In Tikk. Schtaros Num. 33. quod vide ſupra.

לפ״ר — לפום ריהטא ea qua coram conuentum eſt ratione. v. g. Ad ea, de quibus coram collocuti ſumus, tempore excluſus me refero curſim et quaſi in tranſitu.

לפש״ד — לפי שטר דינא גדולה tanquam ſyngrapha iudicii maximi ſc. haec aeſtimanda eſt. Formula comprobationis in Scht.

לצ״ל — לצדיקים לעתיד לבוא Juſtis futuris. Lombroſo in Commentar. ad Geneſ. I. p. I.

לצ״ — לשון צרפת lingua Gallica.

ל״ק — לשנא קמא Expoſitio prior.

לש״ב — לשאר בשרי conſanguineo meo.

לש״ש — לשם שמים Domino coelorum.

ל״ת — לא תלך In Smag. P. I. f. 34. c. 3. lin. 4.

לת״ח — לתלמיד חכם Diſcipulo ſapientis. Olim omnes docti ita audiebant, hodie rariſſime.

Littera מ.

מ׳ — מחמת propter. It מחותני ſocer, affinis meus. It. מה״ורה. It. מעלתו excellentia ſua. It. מרת matrona, Domina. In Epitaphiis praeſertim, ante nomen mulieris.

מ״א

מ"א משל אחר proportio vna eademque. It. מלכים א 1 Lib. Regum. In Concordantiis. et in gramat. ebr.

מאר"ה מארון העולם a Domino mundi.

מ"ב Mark banco. It. Mecklenburg, Mecklenburgiſch, Mecklenburger. Sic e. g. Judaeus Strelitzenſis, cui ſtomachum allio impletum moueram, ad me reſcripſit: Und ob ich gleich במ"ב (i. e. in Mecklenburg) wohn, muſs mein Feder kein מ"ב Gans getragen haben, oder vielmehr von einem מ"ב (Mecklenburger) geſchnitten ſeyn. Reſpicit ad Jnſigne Mecklenb.

מב"ר משיח בן דוד Meſſias filius Dauid. In ſcriptis polemicis R. Jonathan Eibeſchütz, eiusque aduerſariorum. It. מבית דין a tribunali ſcil. של מעלה coeleſti et של מטה mundano.

מב"י vide ſub למב"י.

מ"ב מלכים ב' 2 Lib. Regum. It. מדבר בעדו Perſona tertia. In Paradigm. R. Salm. Hena. et R. Jitzchak Eyfek v. g. f. 12. 2. 14. 1. 30. 1.

מ"ד מגן דוד ſcutum Dauidis. Apud Cabbaliſtas. In ſcriptis R. Jon. Eybeſchütz.

מר"הד מדת הדין tributum iuſtum, proprietas iuſta. In Leketh Schechecha ad Jalkut Chadaſch f. 4. col. 1. de Deo iuſto dicitur.

מר"הר מדת הרחמים proprietas miſericordiae. Deus miſericors. Jbid. et in Jalkut Rubeni f. 127. c. 1. et alibi ſaepius.

מה"ש מלאכי השרת Angeli miniſterii. Sic in Chemdas Zewi ad Tikkune Haſſohar fol. 95. c. 2. med.

גם מבואר בס' דרך ישרה שלי בהקדמה שאין בכל מה"ש מדבר ארמית רק גבריאל. i. e. Demonſtratur quoque in praefatione libri a me poſſeſſi, Derech Jeſcharah, quod inter omnes angelos miniſtrantes nemo niſi Gabriel loqui poſſit Chaldaice. Scribitur quoque מ"ה. Wolfii B. T. 4. p. 260.

מ"ש משה וישראל Moſes et Jſrael, Nachl. Schiv. f, 62. p. 2.

מום-

משא ומתן־מו״ם it. מקח וממכר mercatura et negotiatio. e. g. Chinnuch lannaar p. 16. It. in versione germ. Epistolae R. Jonae de poenitentia f. 9. 1.

מורי ורבי־מו״ר Dominus praeceptor meus.

מורה שוה־מו״ש Judex aequus. Epitheton Judicum in coetibus numer.

מלה זעירא־מז״ vox monosyllabica. In Bibliis Lombroso ad Jobum f. 411. c. 2.

מדות טובות־מט״ mores probi, aut in singulari.

מעשה ידו־מי״ opus manus suae i. e. epistola sua: it. מלך ישראל Rex Jsraelis. Titulus Rabb. cell. It. מ׳ יום 40 dies. Chagis §. 463. Beth Schem. ad Ebh. haes. Cap. 74. §. 1.

משנה יו־מי״ו Mischna 16. Chagis f. 68. c. 2.

מכל שכן־מכ״ש quanto magis. Quamuis.

מ׳ לילה־מ״ל 40 noctes. Chagis §. 463. cum Vav praefixo.

מצוה לא תעשה־מל״ת Praeceptum negatiuum. Chagis f. 118. circa fin. col. 2. Kiz Schene Luchos Habber.

מטה מוצעת־מ״ם lectus stratus ein aufgemachtes Bette. In contractibus matrimonial. It. מת מצוה mortuus praecepti. Beth Hillel Jore Deah cap. 374. 2. h. e. qui ob paupertatem ex aerario publico sepeliendus est.

ממה שאמר־ממ״ש De eo quod dicit. Chagis f. 75. c. §. 345.

ממה שהביאו־ממש״ה Ex eo, quod adferunt. Haec abbreuiatura Jo. Morino aliquando imposuit. Vid. Bootii epist. ad Usserium contra Cappellum p. 66.

מנ״חם proprie denotat solatium; sed euphemiae gratia loco mensis Abh, qui Judaeis adeo fatalis fuit, in Litteris praecipue suis hac voce vti solent. Luch. Ed. f. 27. 1. lin. 30.

מעבר לדף־מע״ד e pagina aversa.

מזל צומח־מצ״ fortuna florens. It. מורה צדק Doctor iustitiae. Epi-

Epitheton Ludimagistrorum in coetibus numero exiguis.

מק"ק Mecklenburgisch Courant. It. Mark Courant.

מש"ש מלות שונות dictiones differentes. Apud Grammat. It. מפת שלחן mappa mensae.

מצ"ת Mesusa, Zizis, Tphillin. Cf. Wolfii B. H. P. 1. p. 927. in fine.

מש"ה Moscheh, Scheth, Habel.

מש"כ מה שכתב כבודו de quo scripserat gloria sua. Was Euer Edlen geschrieben, daß ꝛc. NB. Judaei hodie ad exemplum aliarum gentium verborum vrbanitati studentes, persona tertia singulari in litteris suis vti solent. Chagis f. 49. 1. in fine. Nachlas Schiv. f. 127. 3.

Littera נ.

נ"א נביאים אחרונים Prophetae posteriores. In catalogis libr. Nickelsburg. In Luchas Edus; it. נאמן בית fidelis domus amicus, socius. It. נערה בתולה Virgo. In Joreh Deah saepius.

נ"ת Proprie denotat planctum; sed Rabbini malitiosi hac nota significatiua tria maiora nostra festa ניטל הפסח יום חמישים natales Christi, Pascha, Pentecosten insigniunt. Conf. Megerlin geheime Zeugnisse pag. 24.

נ"ח נשאר חייב reliquatur, debet. In litteris commercii.

נ"ח"ש נדוי, חרם, שם אתה tria excommunicationis genera. Interdum autem Auctorem libri Os Leelohim Berolini 1710. 4. editi, sed flammis a Judaeis traditi, cuius vnum possideo exemplum, Heresiarcham Hierosolymitanum R. Nehemia Chia Chijun hac abbreuiatura petunt, quoniam חיון et נחש serpentem denotant, quasi sit omnibus tribus anathematibus dignus. Conf. supra sub חויה.

נ"י it. נטילת ידים lotio manuum. Kizzur Schene Luchos habbe-

habberis f. 16. p. 2. f. 17. p. 1. Chagis נח״ f. 53. c. 1. lin. penult. Emek Berachah f. 22. p. 1. in fine.

נ״ר נר ישראל aut נשיא Princeps aut lucerna Jsraelis. Titul. Vid. supra sub נ״י.

נ״כ נושא כתבי qui litteras perfert.

נ״ל נאה לו decet eum.

נ״ל״צ יראה לי שצריך לקרוא־נלשצ״ל Ita mihi legendum videtur. Apud Criticos.

נ״ל Actio ante aliquot annos sumtuosa instituebatur, quod Hamburgi in magni ponderis scripto haec abbreuiatura a litigantium parte vna נזכר למעלה (supra laudatum); ab altera vero נזכר למטה (commemoratum infra) explicata fuerit.

נ״מ נערה מאולסת virgo desponsata. It. נזקי ממון Damna pecuniaria. It. נכסי מלוג opes vsuariae. Nachlas Schiv. f. 64. 3. 4. Conf. Buxtorfii Lex. Talm. p. 1206.

נ״נ נוחי נפש־נ״נ quiescat anima! In Epitaphiis.

נ״נ״ס נצח סלה ועד־נסו״ in secula seculorum. Chagis f. 78. f. 362.

נ״צ נכסי צאן ברזל־נצ״ב Opes gregis ferrei. Nachlas Schiv. f. 65. 3.

נ״ר נחת רוח־נ״ר animi oblectatio, requies. It. נביאים ראשונים Prophetae priores.

נ״ש נערה שנפתתה־נ״ש Virgo seducta. In responsis iurid. It. Nickelsb.

נ״ש נגד שטר זה־נ״ש quum contra Instrumentum hocce InContractibus

נ״ש Nesseltuch. In rationibus frequens eius vsus.

Littera ס.

סי״מ סימן־סי״ caput libri. It. סעיף ramus, folium libri, Paragraphus, vnde sequentes litterae tunc numerales esse solent. v. g. סי״א §. XI. Chagis §, 290.

ס״א סטרא אחרה־ס״א latus primum.

ס״ה־ס״ק

ספר הקורש־סה"ק l. כפרי Biblia ſacra v. g. in margine Praefationis Abarbanelis ad Joſuam.

סרנ"ב dicuntur quatuor cauſſae mutationis punctorum. סמיכות ſtat. conſtructus, רבוי pluralis, נקבה motio maſculini in femininum, כנוי ſuffixa.

סופ"ל proprie ſcriba legis; cum punctis notata vox vernaculum Sauſet vna exprimere debet, quoniam Sopherim inter Judaeos, vt Cantores, dicuntur amare humores, et Sopher a Judaeis Germaniae Saufer pronuntiatur.

סתם"ם ספרים תפלין מזוזות praeponitur סופר Librarius ſ. deſcritor librorum, phylacteriorum, ſchedularum poſtibus affigendarum. Sic v. g. Simon Elkana Sopher Strelitzenſis ſemper in litteris ſuis ad me ſcriptis nomini ſuo adiicit: Sopher ſtam, vt Judaei hanc notam pronuntiant.

Littera ע.

עי־ן folium libri.

ע"א עם אשתו vna cum vxore ſua. It. ענין אחד vnus idemque ſignificatus. It. על אורות propter. It. על אכילה de cibo. In Joreh deah paſſim.

ע"ב עבר במקום עתיד Praeteritum loco Futuri. In Commentario Lombroſo ad Joſuam V. f. 143. 2.

ע"א על דא אסמוך hoc fultus ero, confidam.

ע"ש על דרך שאמרו eo quod dicunt. Chagis f. 45. c. 4. f. 74. §. 337. f. 58. c. 2. circa fin. It. על דברי של in cauſſa N. N. formula iudic.

ע"י עמור הימיני Columna dextera. It. עוקר הרים fundator montium. Tituli Rabbinorum. It. על החתום ſcil. באנו venimus ad ſubſcriptionem. it. ערן העליון et התחתון Paradiſus ſuperior et inferior. it. עון הרבה proh dolor!

ע"ה־ק

עיר הקודש־עה״ק Vrbs ſancta. Epitheton vrbis Zaphet. Vid. Chagis f. 9. c. 1. f. 52. c. 2.

ערמה ומרמה־ע״מ ſine aſtu et fraude. In Contract.

עדים חתומים מטה־עח״מ teſtes infra ſcripti. Tikkune Schtar. n. 4.

עמוד ימיני—ע״י columna dextera. Tit. honor. It. על יבמתו propter fratriam ſuam.

על ידי כרתה־ע״כ ſui muniendi cauſſa, ex tuto, neceſſitate.

על ידי מוביל־ע״מ (Al jedei muffel pronuntiant Judaei noſtri) per perlatorem epiſtolae.

ערב יום הכפורים־ע״הכ et ע״כ Veſpera ſeu dies feſtum expiationis praecedens. Chagis f. 57. c. 1. circa med. Schülchan Aruch cap. 605. in tit. et cap. 604. §. 1. It. על ידי כך hoc modo. Chagis f. 90. c. 3. med.

עיין למעלה־ע״ל vide ſupra, l. למטה infra.

עיין שם־ע״ש vide ibi. Apud Chagis paſſim.

עוד יש מפורש־ע״מ adhuc eſt explicandum.

על כמה־ע״כ quoties.

על כן פסקו־ע״כפ Quamobrem decreuerunt.

עם כל זה־ע״כז cum omni hoc.

עלינו לטובה־ע״ל cedat nobis in bonum!

עד מאה שנים אמן סלה־עמ״שאס in centum annos Amen Selah ſc. viue. In epiſtolis frequens locutio.

עיין מה שכתבתי למעלה־עמ״של vide quae ſcripſi ſupra. Chagis f. 48. c. 3. §. 202. l. למטה infra, in fine §. 34. 5. Nachlas Schiv. f. 127. 128.

עיין מה שאכתוב עוד־עמ״שע Vide quae vlterius ſcripturus ſim.

ענא״וש Cum Prophetis, Abraham Iſaac, et Jacob et Sarah. Additur interdum in epitaphiis vocibus: ſit anima eius colligata in

in faſciculo viuentium. Conf. Wolfii B. H. T. IV. p. 1177. not. 11.

על נטילת ידים—ע״נ de lotione manuum. Chagis f. 58. c. 1. med. Emek Berachah f. 22. p. 1. Id quomodo in vſus ſuos conuertant Rabbini, terrendo ſcil. plebem, munditiei non ſatis ob paupertatem ſtudentem vide in Kizzur ſchene Luchos haberis f. 16. c. 4.

ערב סוכות-ע״ס Veſpera ſ. dies ante feſtum tabernaculorum. It. עיין סוף vide finem v. g. capitis etc.

עד עתה-ע״ע l. עת adhuc, nunc. It. עבד עבדים ſeruus ſeruorum. It. עגלה ערופה Vitula detruncata. Joreh Deah paſ- It. עיין עצמך Inſpice ipſe. Chagis f. 58. in fine §. 249. cf. f. 73. c. 3. §. 328. f. 68. c. 3. l. a fine. It. עד עולם in aeuum.

עושין פסין-ע״פ formantes placentas. It. על פאשט curſu publico, auf der Poſt.

ע״פ מוקדם-עפ״מ mit der erſten Poſt.

עורב קבלן-ע״ק Vadimonium promittens. In Schtaros. It. עיר קודש vrbs ſancta ſc. Jeruſalem. Chagis f. 9. c. 1. f. 53. c. 1. ſed f. 51. c. 3. circa f. legendum קדשינו vrbs noſtra ſancta.

עתרת ראשי-ע״ר corona capitis mei. Titulus, quo filius in litteris ſuis ad patrem ſcriptis, patrem mactare ſolet.

ערב ראש השנה-ער״ה veſpera anni noui.

ערב ראש חודש-ער״ח Veſpera nouilunii.

עיקר שכחתי-ע״ש Praecipuum oblitus ſum. Vſurpant in litteris eodem modo, quo nos ſic dictum Poſtſcriptum. It. עם שלום et עליו cum pace et ſuper eum ſit pax. It. ערב שבועות Veſpera feſti hebdomadum. It. על שלחן ſuper menſam.

על שם ש-עש״ש propterea quod.

Littera

Littera פ.

פ׳ pro. In Litteris mercat. v. gr. pro ſaldo. It. פחות minus. In rationibus.

פרוטה אחרונה־פא״ה ad aſſem ſc. impendium reddere. In inſtrument. iurid. It. פרה אדומה vacca rufa.

פסק דין־פ״ד Sententia. Scribitur in Luchas Edus פס״ד. Item Friederichs d'or. פחות א׳ רביעית־פא״ר minus quadrante weniger ¼. In rationibus.

פתיש תחזק־פ״ה malleus valens. Titul. It. פיטור הזה apocha haec. It. פדיון הבן redemtio filii. It. פסולי. המוקדשים de ſacrificiis vitiatis. Apud Jom Tof f. 12. 1.

פרנס ומנהיג־פו״מ Praeſes et dux. aſſeſſores tribunalis. In edictis frequens nominatio, praeſertim in plurali.

פתוח חותם־פ״ח aperiens ſigillum, ſcalptor ein Petſchierſtecher. Exod. 28, 11. Vid. imaginem aere inciſam, libro Seder Thpillos Fürth 1758. 4. praemiſſam. In Luch. Ed. fol. 7. l. ult. ſcribitur פה״ח it. f. 18. p. 1. l. 20. 21. 22. פה quod denotat פרנס החודש

פאשט מעות־פ״מ Poſt moos i. e. Poſtgeld. Vide quoque adnotata ad בפ״מ.

פה נקבר l. נטמן־פ״נ hic ſepultus ſ. abſconditus eſt. In Epitaphiis.

פ״פ Francfurt ſubiuncto ד״מ de Main ad Moenum et ד״א Deoder ad Oderam. It. פרשה פתוחה ſectio legis aperta.

פירשו רז״ל־פרז״ל Explicarunt Rabbini p. m. Michlal Jophi Exod. 13. circa finem. פ״ק Cognomentum Judaeorum quorundam *Fak*, e Frauenkirchen Hungariae oppido oriundorum.

פאר רום מעלתו־פר״מ decus altitudinis excellentiae ſuae. Tit.

פרנ״ס Denotat quidem antiſtitem, ſed Judaei acuti locum ei inter

compendia ſcribendi aſſignarunt, vt nimirum antiſtes habeat פה os, ſ. libertatem loquendi nullo perſonarum reſpectu habito; vt ſit רחמן miſericors; נאמן bene animatus; סבלן ſartas tectasque leges conſeruans. Eodem fere modo Don Iſidoro Nardi in Segretario iſtruito. Roma 1700. 12. pag. 14. vocem *Segretario* explicat, vt ſcilicet talis ſit praeditus S— ſegretezza. E— Eruditione. G— Generalita. R— rifleſſione. E— eloquenza. T— tardita. A— ampiezza. R— rigidezza. J— ignoranza. O— oſcurita.

Littera צ.

צאן ברזל—צ"ב pecus ferrea, eiſern Vieh. Nachlas Schivah f. 64. 3. 4.

צמרכ"ר Conflatum Nomen eſt ex quinque litteris finalibus quinque priorum verſuum Geneſeos, et adhibetur in Amuletis ad depellendam febrem ardentem, ac ſimul alluditur ad צמרא, quod febrem ardentem denotat. Conf. Maius in Biblioth. Uffenb. mſta p. 325.

Littera ק.

קלף—ק' pergamenum.

קנין גימר אגב סודר—קג"אס acquiſitio perfecta per ſudarium. Vid. P. I. der Bützowiſchen Nebenſtunden pag. 24.

קודם החופה—ק"ה ante ſacra nuptialia. Tikkun Schtaros num. 33.

קטון וגדול—ק"ו paruum et magnum.

ק"ח

קבלת חרם—ק״ח transſumtio anathematis.

קש כף—ק״כ ſtipulatio manus. Ein Kaſkaaf dicunt.

קבלתי לנכון—ק״ל praecedit כתבו aut ג״ה litteras ſuas accepi recte.

קטון מעות—ק״מ (koten moos pronuntiant) minoris moduli numi.

קס״ l. קנס״ addito ſaepe ג i. e. קנין סודר גמור Acquiſitio per ſudarii apprehenſionem perfecta.

קצינים—קפו״מ diuites ſ. potentes l. opibus l. poteſtate Antiſtites. Vide ſub פו״מ.

קרבן פסח—ק״פ ſacrificium paſchale. Lombroſo in Exod. f. 40. 2.

קודש קדשים—ק״ק ſanctum ſanctorum.

קהלה קדושה קראקא—קק״ק coetus ſacer Cracouienſis. Chagis f. 54. c. 2. et in Tit. Ebhen haeſer paſſim.

Littera ר.

ראש בית דין—רב״ד praeſes tribunalis.

רדי״א vide ſupra ſub יא״ק. Explicandum quoque interdum eſt R. Don Jitzchak Abarbanel.

רוח הקרש—רק״ l. רה״ק ſpiritus ſanctus. In Hiſchtaaros Melech f. 1. p. 1. f. 7. p. 1. ſaepe. It. ראש החודש Nouilunium. Luchas Cus f. 72 p. 2. lin. 12

ראשים ומנהיגים טובים—רו״ט Principes et duces praecellentes. Titul. Antiſtitum, quos Judaei noſtri Deputirten dicere conſueuerunt.

רח"ש — רבנים חסנים שמשים vſurpatur in contractibus matrimonialibus, vt ſcil. ſponſus Rabbino loci, cantori et ſcholae miniſtro (Schulklöpfer dicunt) debitum honorarium praeſtet.

ר"ט Reichsthaler v. g. in Nachlas Schiv. f. 48. 4. Chagis f. 44. c. 2. Lin. 4

ר"ל — רחמנא לצלן id omen Deus auertat.

רש"ע Buxtorfius has notas explicat per רבון של עולם Domine mundi. Sed id minus inueni. Nec id fruſtra. Id enim peſſimo venit et in Deum iniurio ſignificatu, nebulonem ſignificans et impium. Contra vero ſemper v. g. in libris precum, in Kizzur ſchene Luchos habberis et alibi, hanc notam deprehendi expreſſam רב"שע l. רש"לע. f. 16. p. 2. in Lin. 1724.

Littera ש.

ש' — שם Nomen. Item Schilling, ſolidus.

ש"ד l. שד"א — שבועה דאורייתא (ſchewuah dereiſa pronuntiant) iuramentum ſuper librum legis. Schtaros.

שב' וי"ט קו' הבד' Sabbatho et die feſto, ante libamen. In Calendariis.

ושיר השירים ואין אומרים ברכה מלפנים — ושה"ש וא"א ב"מ et Canticum Canticorum; non autem recitant benedictionem ante illud. In Calendar.

שב"ת Ex hac voce formant abbreuiaturas שינה ſomnus. item eine Schöne e paronomaſia בשבת in ſabbatho תענוג valde delectat. Effati huius Judaei cuſtodes tenaciſſimi ſunt, in Sabba-

Sabbathi, vt ducunt, honorem. Canticum huius tenoris. Vide in Elementis meis dialecti Rabb.

שוֹ"ב — שחיטה ובריקה mactatio et luſtratio pecoris. Joreh Deah paſſim.

שו"ם — שריר וקיים firmum et ratum. In Schtar. num. 33.

שו"ת — שאלות ותשובות reſponſa iuridica. Scribitur quoque שׁ"ת.

שו"ס — שמש ונאמן ſcholae miniſter et notarius. Nominibus ſuis adponunt. Vernac. ein Schulklöpfer (Schammeſch) und Beglaubter.

שׁ"ח — שטר חוב vel in plurali. Syngrapha Schuldbrief. Obligation. In Tikkun Schtaros f. 16. 17. It. שטר חמור Chirographum durum, iniquum, ein harter Contract.

שׁט"ח — שטר חלק זכר chirographum portionis filii. Verſchreibung eines Sohns-Theils. In Contract. matrimon.

שׁ"ט — שחיק טמיא Contundantur oſſa eius. Poſt nomen Proſcripti ponitur. Cohen a Lara Keſerkhün f. 60. 4.

שׁ"י — שיחיה qui viuat! Nomini Proprio in litteris additur, pro quo tamen ſaepe vernaculum leb adhibent v. g. herziger R. Jtzick leb! It. Schilling.

שׁ"ב — שבת נחמו Sabbathum, quo legitur Haphtarah: Jeſ. 40, 1. ſq.: Conſolamini, conſolamini populum meum, h. e. die XI. menſis Abh. It. שיחיה נרם viuat ſ. שיאיר luceat lucerna ipſorum. Nominibus propriis Presbyterorum addi ſolet. It. שהוא נאמן qui l. quoniam eſt, ſit, libellio.

שׁ"ע — שביתת עשור die ſabbathico decimo Tiſri.

שׁ"צ l. שב"צ l. השב"ץ de Pſeudopropheta Sabbathai Zevi eiusque aſſeclis adhibetur.

שבת קודש—שק״ sabbathum sanctum. In Calend.

שבת ראש חודש—שרח״ Sabbathum, quod incidit in nouilunium.

שבועת שוא—שש״ iuramentum inane, irritum.

שמע Ex hac voce, quae e precatione peruulgata: Audi Jsrael, Dominus Deus noster, Deus vnus est, desumta est, sequentes formant Judaei abbreuiaturas. Nimirum שאו tollite מרום in altitudinem עיניכם oculos vestros Jes. 40, 26. Quaerentibus autem, ad quem oculi sint tollendi, respondetur שרי ad omnipotentem מלך regem עולם mundi. Sed quonam tempore illud fieri debet? Resp. שחרית mane מנחה post meridiem ערבית vesperi. Quaenam autem praemia merita inde sequuntur? שמים coelum מלכות regnum עול iugum. Ergo qui tollunt oculos suos in altum ad omnipotentem mundi Regem mane, post meridiem, et vesperi, iugum regni coelorum in se recipiunt, adeoque Deo dignam gratamque agunt vitam.

שתחיה—שת״ quae viuat! Nomini proprio sexus muliebris subiungitur. It. שבת תשובה sabbathum poenitentiale, incidens inter Rosch hasschanah et Jom Kippur s. in dies decem priores mensis Tisri. Dicitur quoque שבת שובה quoniam Parascha ex Hosea 14, 2. sq. Schuwa Jischrael, conuertere Jsrael, hoc Sabbatho legi solet.

שנה חדשה—שח״ ita in calendariis Judaei nouum nostrum annum insigniunt.

Littera ת.

תחיה—תי viuat. Post nom. propr. sexus muliebris in litteris.

תהו״

תחלת הזמן—תה״ז Principium temporis ſcil. Menſis Marchesvan et Niſan. Ab hiſce diebus certis (Termin) collegia ſemeſtria, aedium denunciationem, conductionisque pactionem, ſemeſtre aeſtiuum et hiemale inchoant.

תיכף מיד—ת״מ e veſtigio, ſine vllo temporis interuallo. Item תורת משה lex Moſis.

תענית מצוה גדולה—ת״מ״ג Jeiunium hoc vel illo die in Calend. indicatum admodum meritorium eſt.

תורת עדות—ת״ע Lex teſtimonii. In teſtium examinatione, quum teſtis vel ſub iuramento legis ad quaeſita reſpondet, vel per legem iurat, adhiberi haec nota ſolet. Praecedit יגיד ב indicat.

תענית צבור—ת״צ Jeiunium totius coetus. It. צדיקים iuſtorum. In Calend. h. e. propter iuſtos et pios.

תפלה קצירה—ת״ק Precatio breuis. Emek berachah f. 133. pag. 1.

ת״ר denotat interdum 600. Quod compendium in errorem magnum rapuerat typograhum libri Jkkarim edit. Venet. 1544 4. hunc exprimentem numerum, per tritum alias compendium תנו רבנן tradiderunt Rabbini fol. 92. b. lin. 20. In edit. Lublinenſi 1597. 4. f. 93. ℔. lin. 10. correctus eſt.

תפח רוחו ונשמתו—ת״ר״ו rapiat ventus ſpiritum et halitum eius! Poſt nomen Pſeudomeſſiae Schatz ſ. Zabbathai Zevi et aſſeclarum v. g. Chagis f. 49. c. 4. in fine.

תשר״ק Alphabetum retrorſum lectum, vt diſci ſolet a pueris. Vid. Menachem Rekanati ad Pentateuch. f. 1. c. 4. lin. 5.

Sic

Sic כסדר תשר"ק secundum ordinem Tisrak in Jalkut Rubeni f. 4. c. 4. init.

ת"י interdum pro תוספות (additiones) scribitur. Wolfii B. H. T. I. p. 1161. T. III. p. 1169.

תהלה ליהוו"ה תה"ל laus Deo. Chagis f. 57. c. 1. 2.

תיק"ו huius formulae interpretationem a Buxtorfio in Abbreuiaturis allatam Elias Levita in Tisbi pag. 261. lin. 10. 11. explodit et vanam pronuntiat פירוש של הבל; aliam proferendo huius tenoris; Quum Rabbini in Gemara difficilem quaestionem, quam extricare non poterant, deprehenderent, dicebant תיקו Theca i. e. haec res relinqui debet in medio thecae, quoniam non constat, quid sibi velit.

In Luth. Ed. f. 75. p. 2. l. 3 explicatur more recepto

תשבי יתרץ קושי' ואיבע

תושלכע

Sic כסדר תשר"ק secun[...]m Tisrak in Jalkut Rubeni f. 4. c. 4. init.

ת" interdum pro תוספות ([...]scribitur. Wolfii B. H. T. I. p. 1161. T. III. [...]

תהלה ליהוה־ת"לי laus Dec[...] 57. c. 1. 2.

תיקו huius formulae interpre[...]Buxtorfio in Abbreuiaturis allatam Elias Levita [...]g. 261. lin. 10. 11. explodit et vanam pronu[...] פירוש ש[...]; aliam proferendo huius tenoris; [...]bini in Gemara difficilem quaestionem, quan[...]on poterant, deprehenderent, dicebant תיקו [...]haec res relinqui debet in medio thecae, quoni[...]stat, quid sibi velit.

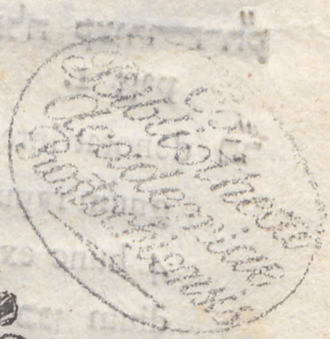

In Luth. Ed. f. 75. p. 2. l. [...] more recepto

תשבי יתרץ קושי' ואיבע'

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK ROSTOCK